

Poznań, 15. 12. 2021 r.

prof. dr hab. Tomasz Lisowski
Zakład Lingwistyki Antropologicznej
Instytut Filologii Polskiej
Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
tomasz.lisowski@amu.edu.pl

Recenzja dorobku naukowego, z uwzględnieniem współpracy naukowej z zewnętrznymi ośrodkami badawczymi, popularyzacyjnego, dydaktycznego i organizacyjnego dr Anny Lenartowicz-Zagrodnej w związku z wnioskowanym postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo (na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – Dz. U. 2018, poz. 1668, art. 218 – 226)

1. Sylwetka Habilitantki

Doktor Anna Lenartowicz-Zagrodna, urodzona 14 czerwca 1984 r., jest pracownikiem badawczo-dydaktycznym Instytutu Filologii Polskiej i Logopedii na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego.

Jest Ona językoznawczynią, która w swoich pracach naukowych przyjmuje badawczą perspektywę diachroniczną, a Jej zainteresowania naukowe skupiają się na historii języka polskiego. Zasadniczym problemem badawczym opublikowanych przez Nią prac naukowych jest wpływ, jaki miał na ewolucję polszczyzny jej kontakt z łaciną, językiem zwłaszcza w dobie staropolskiej i średniopolskiej dla polszczyzny wysoko prestiżowym.

W swoich pracach badawczych, także tych przedłożonych do oceny recenzyjnej jako osiągnięcie naukowe w postępowaniu habilitacyjnym, dr Anna Lenartowicz-Zagrodna z powodzeniem wykorzystuje komplementarne, a w ostatnich czasach nader rzadkie, kompetencje filologa polskiego i filologa klasycznego. Zdobyła je, kończąc na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego studia magisterskie (w obu przypadkach *cum laude*): w roku 2008 na kierunku filologia polska (stopień magistra na podstawie pracy, pt. „*Eclesiastes*” Hieronima z Wielunia (1522). *Transliteracja i transkrypcja. Monografia*

języka; promotor – prof. dr hab. Danuta Bieńkowska; opublikowana w formie monografii autorskiej w roku 2011); w roku 2010 na kierunku filologia klasyczna (stopień magistra na podstawie rozprawy, pt. *Defensio verae translationis corporis Catechismi in linguam Polonicam, adversus calumnias Joannis Secluciani (1547) Jana Maleckiego – przekład wraz z komentarzem*; promotor – prof. dr hab. Jadwiga Czerwińska).

Pierwszy etap działalności naukowej Habilitantki został zwieńczony obroną rozprawy doktorskiej, pt. „*Księga Syracha*” w przekładzie Piotra Poznańczyka. *Transkrypcja. Studium monograficzne języka*, której promotorem była prof. dr hab. Danuta Bieńkowska. 22 czerwca 2012 r. decyzją Rady Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego mgr Annie Lenartowicz-Zagrodnej został nadany stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa. Tym samym pierwszy z trzech warunków *sine qua non* stawianych przez ustawodawcę (Dz. U. 2018, poz. 1668, art. 219) przed kandydatami ubiegającymi się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego został spełniony.

2. Ocena osiągnięcia naukowego Habilitantki

Dr Anna Lenartowicz-Zagrodna jako osiągnięcie naukowe podlegające ocenie ewaluacyjnej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego wskazała cykl rozpraw naukowych, pt. *Leksykografia polsko-łacińska w dziejach języka polskiego*, na który składają się dwie monografie autorskie oraz 11 artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych bądź jako rozdziały w monografiach wieloautorskich.

Zakreślony w tytule osiągnięcia naukowego obszar badawczy nie był jak dotąd przedmiotem badań lingwistycznych w odróżnieniu od zagadnienia leksykografii łacińsko-polskiej, które cieszyło się zainteresowaniem wielu badaczy dziejów polszczyzny (m. in. Władysława Kuraszkiewicza, Jadwigi Puzyniny, Zofii Cygal-Krupy, Włodzimierza Gruszczyńskiego, Haliny Karaś, Elżbiety Kędelskiej, Lucyny Jankowiak, Ireny Kwileckiej, Zenona Klemensiewicza, Stanisława Urbańczyka).

Koncepcja cyklu, pt. *Leksykografia polsko-łacińska w dziejach języka polskiego* wyłoniła się w roku 2014, kiedy to Habilitantka opublikowała artykuł, pt. *Czy warto jeszcze badać polsko-łacińskie kontakty językowe? Historyczny przegląd i ocena badań polsko-łacińskich kontaktów językowych* („Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica” 48, 2014). Autorka zwróciła w nim uwagę m. in. na fakt, że w dotychczasowych badaniach kontaktów polszczyzny z łaciną właściwie nie poświęcano uwagi historycznej

leksykografii polsko-łacińskiej, a jak zauważyła w innym miejscu, analiza lingwistyczna polskiej siatki haseł jako wyjściowej w dawnych słownikach przekładowych, której skonstruowanie wymagało refleksji nad językiem ojczystym, może przynieść wnioski poszerzające wiedzę na temat polskiej świadomości językowej doby średniopolskiej i nowopolskiej (poz. 1.1., s. 19). Tak więc od roku 2014 Habilitantka prowadziła wieloaspektowe, zróżnicowane metodologicznie prace badawcze temu zagadnieniu poświęcone. Za ich kulminację uznać można dwie monografie autorskie – są to (w kolejności chronologicznej): 1. *Dzieje leksykografii polsko-łacińskiej. Przedmowy do słowników*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, ss. 241; 2. *Dzieje leksykografii polsko-łacińskiej. Szkice o słownikarzach i słownikach (XVII–XIX w.)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021; ss. 244. Rozprawy te najpełniej charakteryzują dokonania badawcze pod względem metodologicznym, jak i merytorycznym dr Anny Lenartowicz-Zagrodnej.

Pierwsza z nich zawiera autorski przekład na język polski dwunastu łacińskich przedmów oraz transkrypcję trzech polskich przedmów do słowników Mikołaja Volckmara (z 1596 r. i z 1605 r.), Grzegorza Knapskiego i kompilatorów (z 1632 r., z 1632 r., z 1649 r., z 1687 r., z 1715 r.), Łukasza Brzezwickiego (z 1632 r.), Piotra Dasypodiusa (z 1642 r.), Konstantego Szyrwida (z 1642 r.), Benedykta Woronowskiego (z 1769 r.), Rafała Litwińskiego (z 1815 r.), Kajetana Trojańskiego (z 1819 r.). Udostępnienie w języku polskim tych przedmów, które oryginalnie zostały zredagowane w języku łacińskim, stanowi klucz do ich wielopoziomowych interpretacji lingwistycznych zwłaszcza dla tych współczesnych badaczy, dla których znajomość postklasycznego języka łacińskiego jest niewystarczająca.

Jak zaznacza Habilitantka dobór przedmów był celowy. Uwzględnione zostały te wypowiedzi, które mają charakter bądź metajęzykowy (stosunek polszczyzny do łaciny i ewentualnie innych języków, właściwości gramatyczne języka polskiego), bądź pragmatyczny (walory edukacyjne słowników), bądź warsztatowy (budowa makrostruktury słownika, struktura artykułów hasłowych, źródła słownika). Uprzystępnienie czy też wprowadzenie na nowo do obiegu naukowego dobranych na podstawie tych kryteriów tekstów źródłowych do dziejów polskiej świadomości językowej uznać należy za trafny i uzasadniony ze względu na ich niezaprzeczalny walor poznawczy. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż przedmowy opublikowane przez dr Annę Lenartowicz-Zagrodną opatrzone są w bogaty komentarz rzeczowy zamieszczony w przypisach

autorskich do tekstu głównego. Pozwala on zrozumieć odległy od nas czasowo kontekst kulturowy, w którym słowniki powstawały.

Tak skategoryzowana przez Habilitantkę problematyka przedmów do słowników stała się przedmiotem analiz lingwistycznych z uwzględnieniem kontekstu kulturowego towarzyszącego powstawaniu leksykonów. Rozprawy te opublikowane zostały w drugiej z omawianych monografi. Jej zawartość merytoryczna jest dwudzielna. W części pierwszej dr Anna Lenartowicz-Zagrodna dokonuje próby syntetycznego ujęcia dziejów leksykografii polsko-łacińskiej (na tle dużo lepiej rozpoznanej w dotychczasowych opracowaniach naukowych leksykografii łacińsko-polskiej), ukazując między innymi dydaktyczny kontekst użyteczny towarzyszący powstawaniu słowników polsko-łacińskich, co w okresie średniopolskim wiąże się z działalnością edukacyjną zakonu jezuitów na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Aprobatywnie podkreślić należy, że ujęcie Habilitantki jest pierwszym językoznawczym przekrojowym przedstawieniem historii leksykografii polsko-łacińskiej. Dr Anna Lenartowicz-Zagrodna systematyzuje, porządkuje i poszerza w tym opracowaniu wyniki swoich dotychczasowych badań publikowanych we wcześniejszych artykułach naukowych, wchodzących w skład przedstawionego do recenzji osiągnięcia naukowego. W drugiej części omawianej monografii Habilitantka zamieściła historycznojęzykowe analizy szczegółowe poświęcone poszczególnym słownikom. Mają one na celu ukazanie kontekstu (zwykle dydaktycznego) towarzyszącego powstaniu, charakterystykę odbioru przez ówczesne elity intelektualne i, co się z tym wiąże, ich trwanie (lub nie) w kolejnych latach od ukazania się. Jako że przedmiotem analiz są obok słowników autorów dobrze rozpoznanych, (cf. Grzegorz Kanapski), także słowniki zredagowane przez autorów zapomnianych, Habilitantka gromadzi informacje na temat działalności samych słownikarzy i niekiedy weryfikuje wątpliwe bądź nieprawdziwe dane na ich temat zawarte w przekazach historycznych (cf. Mikołaj (?) Łukasz Brzezwicki).

Dla tak zaprojektowanej analizy historycznojęzykowej podstawą źródłową były wypowiedzi zamieszczone w prasie oraz w literaturze popularnonaukowej z XIX i początku XX wieku. Taki dobór materiałów źródłowych, zdaniem recenzenta przekonująco, uzasadnia Habilitantka: „Wybór tego zakresu czasowego podyktowany został jego rolą w kształtowaniu świadomości językowej i postaw wobec języka, wzrostem zainteresowania zabytkami polszczyzny, rozwojem leksykografii oraz wzmocnionymi działaniami popularyzatorskimi. Ponadto intensywny rozwój prasy doprowadził wówczas do przemian w komunikacji społecznej i zwiększenia możliwości oddziaływania:

wykształcił się zwyczaj czytania, a publikowane na łamach prasy artykuły docierały do szerokiego kręgu odbiorców i kształtowały opinię publiczną” (s 24).

Dr Anna Lenartowicz-Zagrodna wykorzystała także przedmowy do słowników, dokumenty z epoki, katalogi biblioteczne i zestawienia biblioteczne (*Nowy Korbut*). Habilitantka prowadziła kwerendy przede wszystkim w zbiorach Cyfrowej Biblioteki Narodowej Polona, korzystając z elektronicznego narzędzia cyfrowego rozpoznawania znaku (OCR). Pomocą służyły Jej także przeglądarki i portale internetowe – Google Books, Europeana, Internet Archive. Dowodzi to sprawności Habilitantki w posługiwaniu się nowoczesnym, elektronicznym instrumentarium służącym pomocą filologowi w gromadzeniu danych empirycznych.

Poszczególne rozdziały analityczne monografii poświęcone zostały słownikom i ich autorom w następującej kolejności:

1. Łukasz Brzezwicki – Habilitantka ukazała narastanie (częściowo niezasłużonych) negatywnych opinii na temat jego dokonań leksykograficznych oraz uporządkowała bibliografię publikacji tego leksykografa. Słownikom Łukasza Brzezwickiego Habilitantka poświęciła ponadto trzy wcześniej opublikowane artykuły (pozycje 2.1., 2.6, 2.7.), wchodzące w skład ocenianego tu cyklu. W jednym z nich (poz. 2. 7.) Habilitantka dobitnie wykazuje, że ze względu na typ definicji *Synonima Latina* są opracowaniem przeznaczonym dla początkujących (definicje jednoznaczne, zwykle wyraz za wyraz), a *Puerilla* dla studentów zaawansowanych w nauce języka łacińskiego (często definicje zawierające związki wielowyrazowe). Problem konstruowania haseł szeregowych (zawierających w swoim składzie leksemy o wspólnym temacie, różniące się właściwościami fonetycznymi lub morfologicznymi, np. *swoboda – świeboda, omdleję – omdlewam, uraza – urażenie*) w słownikach tego autora Habilitantka porusza w kolejnym artykule cyklu (poz. 2.6.). Dowodzi w nim, że około 68% wszystkich haseł to hasła szeregowe wskazujące na zależność omawianych słowników od słownika Mikołaja Volckmara. Analiza tego typu haseł (z odwołaniem się do danych *Słownika polszczyzny XVI wieku*) wykazała, że Brzezwicki znał *Lexicon* Jana Mączyńskiego. Habilitantka uściśliła także chronologię pierwszej edycji leksykonu *Synonima Latina*, przesuwając ją w czasie z roku 1602 na lata między 1610 a 1621 rokiem (poz. 2.1.).

2. Grzegorz Knapski (Knapiusz) – Habilitantka gromadzi wypowiedzi na temat *Thesaurusa* zaświadczające o dużej żywotności słownika w obiegu filologicznym i pozafilologicznym. Ukazują one jego autora jako najwybitniejszego leksykografa polsko-łacińskiego. Ta opinia trwała w świadomości potomnych aż po wiek XX. Metody

pozyskiwania materiału empirycznego oraz jego interpretacji lingwistycznej użyte w redagowaniu tego rozdziału Habilitantka zastosowała we wcześniejszym swoim artykule poświęconym Janowi Mączyńskiemu jako leksykografowi oraz jego *Lexiconowi* (1564) w świadomości intelektualistów dziewiętnastowiecznych (poz. 2.2.). *Lexicon* był traktowany jako zbiór minionych ciekawostek leksykalnych, które poddawane były osądowi krytycznemu. W przeciwieństwie do *Thesaurusa* Grzegorza Knapskiego nie miał on żadnej siły oddziaływania na dziewiętnastowieczne rozstrzygnięcia leksykalne. Przyczyn tego stanu rzeczy upatruje Habilitantka zarówno w czynnikach natury zewnętrznej, kulturowo-religijnej – w wyrażnie antykatolickim wydźwięku wielu definicji *Lexiconu* (Jan Mączyński przeszedł na protestantyzm), jak i w czynnikach natury leksykograficznej – w układzie struktury hasłowej słownika łacińsko-polskiego, utrudniającym wydobycie polskiego materiału leksykalnego.

3. Benedykt Woronowski – Habilitantka przywołuje wypowiedzi na temat wykorzystywanego w szkołach Komisji Edukacji Narodowej słownika tego autora, które oceniają to dzieło wyłącznie jako kompilację *Thesaurusa* Knapiusza, pożyteczną dydaktycznie.

4. Rafał Litwiński – Habilitantka podejmuje próbę ustalenia tożsamości tego autora, którego imię owiała mgła tajemnicy. Dzięki wnikliwym dociekaniom mającym posmak dochodzenia śledczego Habilitantka ustala imię słownikarza – ksiądz Rafał Litwiński był bibliotekarzem Akademii Wileńskiej, jezuitą.

5. Kajetan Trojański (także Jan Kajetan Trojański)– Habilitantka kreśli biografię naukową tego leksykografa, rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, charakteryzując jego zainteresowania badawcze, dydaktyczne (m. in. nauczyciel języków klasycznych w Gimnazjum Marii Magdaleny w pruskim Poznaniu) i leksykograficzne, także przez pryzmat współczesnych opinii na jego temat.

6. Antoni Bielikowicz – Habilitantka rekonstruuje biografię księdza, nauczyciela, leksykografa galicyjskiego oraz ustala bibliografię jego w swoim czasie popularnego słownika, który ukazał się w formie zeszytowej oraz zwartej, książkowej. *Słownikowi polsko-łacińskiemu* (1866) Antoniego Bielikowicza dr Anna Lenartowicz-Zagrodna poświęciła także dwa odrębne artykuły wchodzące w skład ocenianego recenzyjnie cyklu. W jednym z nich (poz. 2.10.) Habilitantka podejmuje próbę ogólnej charakterystyki niemal zapomnianego dzisiaj leksykonu i stara się odpowiedzieć na pytania: jaki jest stosunek haseł tego słownika do haseł *Słownika* Samuela Bogumiła Lindego i współczesnego mu *Słownika wileńskiego* z 1861 r. oraz czy słownik może być istotnym źródłem badań nad

polską leksyką XIX wieku? Swoją analizę kwantytatywno-kwalifikatywną Habilitantka ze względu na limitowaną objętość artykułu ogranicza do haseł na literę A. Na tej podstawie została omówiona struktura gramatyczna, morfologiczna, tematyczna i stylistyczna siatki haseł oraz sposoby definiowania i egzemplifikacji znaczeń w słowniku Antoniego Bielikowicza. Habilitantka zwraca także uwagę na zachowawczość leksykalną leksykografa, wyrażającą się zależnością od leksyki zgromadzonej w *Słowniku* Samuela Bogumiła Lindego i zgodnością z zasobami leksykalnymi *Słownika wileńskiego*. Inaczej mówiąc, Habilitantka wnioskuje, że słownik Antoniego Bielikowicza nie poszerza w sposób istotny wiedzy o zasobach leksykalnych ówczesnej polszczyzny. Nie podważając wiarygodności tego stwierdzenia, recenzent pragnie zwrócić uwagę, że wniosek ten sformułowany został na podstawie analizy haseł tylko na literę A, które w jego przekonaniu nie są najbardziej reprezentatywnymi dla przeciętnego zasobu leksykalnego języka polskiego. Składają się na nie głównie leksemy obcego pochodzenia (zwłaszcza rzeczownikowe – stąd tak duży udział tej części mowy – około 77% – wśród haseł na A w słowniku), właśnie przede wszystkim o łacińskiej czy greckiej proveniencji. Są więc one leksemami noszącymi stylistyczne znamię erudycyjności (np. *archanioł*, *archidyakon*, *archimandryta*, *absolucja*, *absencja* – przykłady zaczerpnięte z tekstu artykułu), co zresztą mimowolnie potwierdza Habilitantka, układając leksemy w grupy tematyczne takie jak m.in. nauka, sztuka, religia, przyroda (rośliny, zwierzęta i minerały – egzotyczne). Waga twierdzeń Habilitantki na temat ewentualnej zachowawczości czy innowacyjności słownictwa w leksykonie Antoniego Bielikowicza byłaby większa, a może bardziej przekonująca, gdyby analizie poddać hasła np. na literę C, O, P, S, W – tu obok zapożyczeń występują bowiem leksemy rodzime, niekiedy o ekspresywnym zabarwieniu stylistycznym. Drugi artykuł (poz. 2.9.) poświęcony został antroponomom wchodzącym w skład siatki haseł *Słownika polsko-łacińskiego* Antoniego Bielikowicza. Habilitantka dowodzi, że w wypadku około jednej trzeciej antroponomów motywacją ich wprowadzenia do siatki haseł słownika był fakt, iż posiadały one w polszczyźnie wtórne apelatywne znaczenie, np. *Bogumiła* – 1. ‘imię kobiece’; *bogumiła* (‘gatunek ptaka’) – *emberiza citrinella*, Linn.

7. Dziewiętnastowieczne słowniki polsko-łacińskie układane przez nauczycieli jako pomoce dydaktyczne – Habilitantka twierdzi, że w związku z wprowadzonym do szkół w tamtym czasie nowym programem nauczania łaciny, w którym dążono do uaktywnienia uczniów poprzez ćwiczenia z zakresu krytyki tekstów oraz wprawki stylistyczne, wzrasta zapotrzebowanie na słowniki przekładowe, także polsko-łacińskie. Są one drukami

niesamoistnymi, wprowadzanymi jako uzupełnienie do szkolnych zbiorów z ćwiczeniami przekładowymi, pod względem formalnym skorelowanymi z typem ćwiczeń (przekład z polskiego na łacinę).

Dr Anna Lenartowicz-Zagrodna bada także strukturę słowników przekładowych.

Dwa artykuły z poddanego ocenie recenzyjnej cyklu poświęcone są zagadnieniu porządkowania materiału leksykalnego. Analizuje (także z odwołaniem do metod kwantytatywnych) układ alfabetyczny haseł w słownikach wydanych od drugiej połowy XVI wieku do drugiej połowy wieku XIX, odtwarzając proces jego ewolucji od formy w dużym stopniu zależnej od pisowni łacińskiej do postaci współczesnej. Dostrzega też korelację porządku alfabetycznego w dawnych słownikach z nieukształtowaną w pełni normą pisowni polskiej (zapis głoski /j/) oraz wariantywność wymowy / pisowni niektórych leksemów, np. *jeografia / geografia, jeneral / general* (poz. 2.8.).

Odrębne studium Habilitantka poświęca organizacji materiału leksykalnego w systemie gniazdowym w słownikach Jana Mączyńskiego, Mikołaja Volckmara, Łukasza Brzezwickiego, Andrzeja Fabera, Jerzego Koźmińskiego, Celestyna Mrongowiusza, Samuela Bogumiła Lindego (poz. 2.5.). Wskazuje, że przy różnorodności partykularnych rozwiązań (porządkowanie haseł podrzędnych na zasadzie alfabetycznej bądź morfologicznej), we wszystkich analizowanych słownikach powszechnie stosowaną regułą było alfabetyczne porządkowanie haseł nadrzędnych. Dostrzega także nieścisłości w definiowaniu pojęcia *układ hasłowy*, jakie ujawniają się w dotychczasowej literaturze przedmiotu.

Stan świadomości leksykografów dawnych w zakresie makrostruktury słownika jest tematem odrębnego studium (poz. 2.3.). Celem tej analizy jest wywnioskowanie na podstawie szesnastu przedmów do leksykonów przekładowych (zarówno polsko-łacińskich, jak i łacińsko-polskich), jakie kwestie o charakterze metasłownikowym stanowiły uświadamiany sobie przez ich autorów problem warsztatowy. Habilitantka wskazuje, że najczęściej były to: odniesienie się do prac poprzedników czy wykorzystanego pierwowzoru, odbiorca słownika, cel jego wydania. Natomiast dużo rzadziej, a to ze względu na fakt, iż słowniki przekładowe najczęściej miały dydaktyczny charakter utylitarny, a ich głównym odbiorcą była młodzież ucząca się łaciny, były to kwestie warsztatowe związane z makro- i mikrostrukturą słowników.

Zamieszczane w przedmowach do słowników historycznych wypowiedzi na temat rangi języków klasycznych, a także polskiego (i niemieckiego) stały się tematem odrębnej analizy Habilitantki (poz. 2.4.). Wypowiedzi metajęzykowe mają charakter wartościujący

aprobatywnie, podnoszący rangę języka, wskazujący jego użyteczność oraz zasięg geograficzny. Habilitantka dostrzega, że polszczyzna w przedmowach oceniana jest przez pryzmat warsztatu leksykograficznego jako język żywy, reagujący na zmiany w rzeczywistości pozajęzykowej, w jakimś sensie nieokiełznany, bo dysponujący produktywnym w stosunku do łaciny systemem słowotwórczym.

Należy odnotować, co recenzent czyni z dużą satysfakcją, że Habilitantka wykazuje doskonałą orientację w literaturze powiązanej tematycznie bądź metodologicznie z zagadnieniami poruszonymi przez nią w pracach naukowych składających się na Jej osiągnięcie habilitacyjne.

Przedłożone do oceny recenzyjnej osiągnięcie naukowe dr Anny Lenartowicz-Zagrodnej, pt. *Leksykografia polsko-łacińska w dziejach języka polskiego* stanowi tematycznie, jak i w swojej ogólnej perspektywie metodologicznej – metody opisu podporządkowane są przyjętej przez Habilitantkę perspektywie diachronicznej, zwarte *continuum* badawcze. Składają się na nie 2 monografie autorskie wydane zgodnie z wymogami ustawodawcy (Dz. U. 2018, poz. 1668, art. 219) w renomowanym wydawnictwie znajdującym się na liście ministerialnej – Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, a także 11 artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych z listy ministerialnej lub w monografiach wieloautorskich wydanych w wydawnictwach znajdujących się na liście ministerialnej. Stanowi ono *novum* w literaturze językoznawczej zarówno pod względem formalnym, jak i merytorycznym. Przedmiotem refleksji lingwistycznej Habilitantka uczyniła słowniki przekładowe, w większości wypadków polsko-łacińskie, czasem także łacińsko-polskie, które ukazywały się zwłaszcza w okresie od początku XVII wieku do drugiej połowy XIX wieku. Zaprezentowane w nich zagadnienia do tej pory niepoddawane były naukowej refleksji lingwistycznej. Analizy Habilitantki, po pierwsze, odznaczają się rzetelnością i akrybią faktograficzną, po drugie, prowadzone są z odwołaniem do metod i narzędzi interpretacyjnych stosowanych we współczesnym językoznawstwie diachronicznym (metody komparatystyczne, kwantytatywne, kwalitatywne, rekonstrukcja kontekstu kulturowego towarzyszącego aktom komunikacji językowej, rekonstrukcja ówczesnej świadomości językowej i metasłownikowej). Zaprezentowane jako osiągnięcie naukowe studia w ocenie recenzenta stanowią istotny wkład w rozwój dyscypliny językoznawstwa i tym samym spełniają drugi warunek *sine qua non* stawiany przez ustawodawcę kandydatom ubiegającym się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2018, poz. 1668, art. 219).

3. Aktywność naukowa realizowana w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej

Dr Anna Lenartowicz-Zagrodna w maju 2019 roku rozpoczęła (w zamierzeniu roczny, ale ze względu na sytuację epidemiczną nieco skrócony) staż naukowy (bezpłatny) w oddziale Zakładu Językoznawstwa Instytutu Sławistyki Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu. Zakres tematyczny stażu naukowego obejmował relacje łacińsko-polskie w dziejach dawnej polszczyzny, a także prace koncepcyjne nad założeniami edycji wielkopolskich ksiąg ziemskich z lat 1385-1400. Staż był okazją do dyskusji naukowych z przedstawicielami innych dyscyplin (m. in. z historykami) nad kwestiami związanymi ze statusem polsko-łacińskich (a także łacińskich) tekstów źródłowych do dziejów ziem polskich w średniowieczu.

Dr Anna Lenartowicz-Zagrodna była ponadto wykonawcą grantów realizowanych w zewnętrznych jednostkach naukowych – w Instytucie Badań Literackich PAN (w latach 2011–2014) oraz w Zakładzie Historii i Pragmatyki Języka Polskiego Uniwersytetu Zielonogórskiego wraz z Katedrą Języka Polskiego Uniwersytetu Łódzkiego (w latach 2011–2014). Jej zadania naukowe polegały na przekładzie łacińskich tekstów źródłowych na język polski (zostaną one szerzej omówione w punkcie 4. recenzji).

Te dokonania naukowe dr Anny Lenartowicz-Zagrodnej w przeświadczeniu recenzenta w sposób wystarczający wypełniają trzeci warunek *sine qua non* stawiany przez ustawodawcę kandydatom ubiegającym się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2018, poz. 1668, art. 219).

4. Pozostały dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora

W dorobku publikacyjnym dr Anny Lenartowicz-Zagrodnej poza studiami wchodzącymi w skład cyklu przedłożonego do oceny recenzyjnej jako osiągnięcie naukowe (Dz. U. 2018, poz. 1668, art. 219) znalazły się wartościowe merytorycznie i metodologicznie analizy dotyczące polszczyzny najstarszych przekładów biblijnych – *Księga Syracha* w przekładzie Piotra Poznańczyka (problem cech dialektalnych oraz normalizacji polszczyzny w tekście drukowanym, ustalenie *editio princeps* druku – poz. 4.4.; wynikająca z zapotrzebowania czytelniczego językowa kreacja mądrości jako świadome działanie redakcyjne rozbudzające zamiłowanie do wiedzy – poz. 4.5.), *Księga Tobiasza* w anonimowym przekładzie (wstępne rozpoznanie trzech szesnastowiecznych wydań zabytku z 1539 r., 1540 r. i 1545 r. do tej pory niepoddawanego analizom językoznawczym – poz. 4.2.; wydanie z 1539 – technika przekładu swobodnego – i z 1540

– średniowieczna technika przekładu *verbum pro verbo* – jako dwie odrębne, niezależne od siebie redakcje tekstu przeznaczonego do druku – poz. 4. 1.).

W charakteryzowanym tu dorobku naukowym dr Anny Lenartowicz-Zagrodnej znalazły się także krytyczne edycje tekstów dawnych: *Księgi Syracha* (poz. 1.6.) i *Księgi Tobiasza* w jej trzech wydaniach szesnastowiecznych (przy współudziale Magdaleny Gozdek; poz. 11.1.). Obydwie edycje zostały poprzedzone wstępem historycznojęzykowym, zasadami transkrypcji, komentarzem językowym.

Habilitantka jest także tłumaczką tekstów z języka łacińskiego na polski. Jako wykonawca merytoryczny grantu NPRH (H11025480), pt. *Bibliotheca Litterarum Medii Aevi* (Instytut Badań Literackich PAN), którego kierownikiem był prof. dr hab. Mieczysław Mejer, po raz pierwszy w historii przełożyła na język polski oraz opatrzyła komentarzem językowym średniowieczny poemat, pt. *Tobiasz, Mateusza z Vendôme* (XII w.). Przekład został opublikowany jako integralna część opracowanej przez Habilitantkę monografii, pt. *Mateusz z Vendôme, Księga Tobiasza – Mattheus de Vendôme, Liber Tobiae* (poz. 1.2.).

Dr Anna Lenartowicz-Zagrodna jako wykonawca merytoryczny grantu NPRH (11H 11008680), pt. *Teksty do historii używania języka narodowego z aneksami* (Katedra Języka Polskiego Uniwersytetu Łódzkiego, Zakład Historii i Pragmatyki Języka Polskiego Uniwersytetu Zielonogórskiego, którego kierownikiem był prof. dr hab. Marek Cybulski), dokonała przekładu łacińskich inkrustacji w źródłowych tekstach polskich zawartych w publikacji, pt. *Wybór tekstów z dziejów języka polskiego* (poz. 1.4., 1.5.).

Habilitantka brała udział jako tłumaczka z łaciny na język polski w przygotowaniu wieloautorskiej publikacji, pt. *Marek Tulliusz Cynceron. Listy do Przyjaciół. Księga XIV* (poz. 4.3.).

Dr Anna Lenartowicz-Zagrodna wyniki swoich badań prezentowała ponadto na wielu ogólnopolskich konferencjach naukowych w formie referatów, które zazwyczaj były dobrze odbierane przez uczestników reprezentujących najważniejsze krajowe ośrodki naukowe – jest to uwaga z autopsji, bowiem w niektórych z tych konferencji uczestniczyłem osobiście.

Habilitantka jest redaktorem naukowym monografii wieloautorskiej – *Filologia jako porządkowanie chaosu* (wspólnie z prof. dr hab. Ewą Woźniak; poz. 3.1.).

Przedstawione tu publikacje dr Anny Lenartowicz-Zagrodnej – artykuły, krytyczne edycje tekstów oraz przekłady z łaciny na język polski wraz komentarzami językowymi charakteryzują się doniosłością poznawczą i poprawnością metodologiczną, co pozwala

myśleć o ich Autorce jako o badaczce samodzielnej, swobodnie poruszającej się po zagadnieniach z zakresu historii języka polskiego dotąd niepoddawanych pogłębionym analizom lingwistycznym.

5. Kierownictwo grantów

Dr Anna Lenartowicz-Zagrodna była kierownikiem grantu NCN Miniatura (2017/01//X/HS2/01887), pt. *Historia polskiej leksykografii przekładowej. Najdawniejsze słowniki polsko-lacińskie*. Grant został przyznany decyzją z dnia 26. 01. 2018 r.

Ponadto w latach 2013–2020 Habilitantka pozyskiwała granty badawcze wewnątrzuniwersyteckie (w sumie siedmiokrotnie), realizowane w ramach dotacji celowej dla młodych naukowców Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego oraz w ramach funduszu rozwoju naukowego Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego.

Przyznane Habilitantce granty świadczą o Jej umiejętności samodzielnego formułowania planów badawczych i pozyskiwania funduszy na działalność naukową.

6. Organizacja życia naukowego

Habilitantka aktywnie bierze udział w pracach związanych z organizacją życia naukowego jako sekretarz konferencji naukowych, redaktor informatora bibliograficznego prezentującego dorobek publikacyjny łódzkiego środowiska polonistycznego, redaktor językowy trzynastu recenzowanych monografii jedno- i wieloautorskich oraz woluminów czasopism naukowych „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica” oraz „Collectanea Philologica”.

7. Działalność dydaktyczna

O zaangażowaniu Habilitantki w działalność dydaktyczną świadczy różnorodność prowadzonych przez nią zajęć: wykładów, konwersatoriów i ćwiczeń na różnych kierunkach, typach studiów i na różnych uczelniach (Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie). Była Ona ośmiokrotnie koordynatorem przedmiotu *Język łaciński z elementami kultury antycznej*. Brała udział jako sekretarz w pracach komisji rekrutacyjnej.

8. Popularyzacja nauki, współpraca z otoczeniem

Dr Anna Lenartowicz-Zagrodna wykazuje także aktywność w zakresie popularyzacji nauki jako uczestnik bądź koordynator takich wydarzeń kierowanych do odbiorców

zewnątrznych jak *Międzynarodowy Dzień Języka Ojczystego, Frycówka* (cykl otwartych wykładów poświęconych Andrzejowi Fryczowi Modrzewskiemu i jego czasom), liczne imprezy popularyzacyjne studia filologiczne i promujące filologię polską, której głównymi odbiorcami są licealiści z Łodzi i regionu. Jest Ona także organizatorem ogólnowydziałowej akcji *Filologiczny w trosce o słowo* – przedsięwzięcia zwracającego uwagę na dewaluację aksjologiczną słowa i na malejącą kulturę wypowiedzi publicznych.

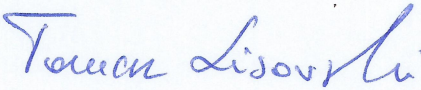
9. Uczestnictwo w pracach organów Uniwersytetu Łódzkiego

Habilitantka jako przedstawiciel niesamodzielnych pracowników badawczo-dydaktycznych z wyboru brała udział w posiedzeniach Senatu UŁ, Radach Instytutu Filologii Polskiej i Logopedii, Radach Wydziału Filologicznego UŁ. Była także elektorem z wyboru w wyborach rektorskich na kadencję 2020–2024.

10. Konkluzja recenzji

W świetle zawartych wyżej ocen szczegółowych, obejmujących stanowiące istotny wkład w rozwój dyscypliny osiągnięcie naukowe w formie cyklu publikacji, pt. *Leksykografia polsko-łacińska w dziejach języka polskiego*, współpracę naukową z zewnętrznymi ośrodkami badawczymi, a także zróżnicowaną aktywność naukową, dydaktyczną, popularyzatorską, organizacyjną i współpracę z otoczeniem zewnętrznym, z pełnym przekonaniem wnioskuję o nadanie dr Annie Lenartowicz-Zagrodnej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo.

Poznań, 15. 12. 2021 r.

/prof. dr hab. Tomasz Lisowski/